

blica legitime fiat, quam ut fiat in privato officio. Quod etiam est per se manifestum, quia major est dispensatio, et ideo majorem causam requirit; haec tamen prudenti arbitrio Praelatorum necessario relinquenda est.

CAPUT XVI.

AN CLERICI OMNES EX VI ORDINATIONIS SUÆ AD HORAS CANONICAS RECITANDAS TENEANTUR?

1. In hoc capite non agimus de clericis beneficiariis, nec de religiosis, sed simpliciter de clericis in aliquo ordine constitutis, quos in duos ordines distingue oportet: quidam sunt ordinati in sacris, seu in majoribus ordinibus, alii in minoribus tantum.

2. *Prima assertio: clerici omnes tenentur ex præcepto ad septem horas Canonicas quotidie recitandas, licet ad titulum patrimonii sint ordinati.* — De clericis ergo in sacris, certum est teneri ex præcepto ad septem horas canonicas quotidie recitandas, etiamsi beneficium non habeant, neque ex officio, neque ex peculiari obligatione choro assistere teneantur. Quamvis enim aliqui olim dixerint, clericum etiam in sacris, non deputatum alicui certæ ecclesiæ, sed ordinatum ad titulum patrimonii, non teneri ad recitandum officium, ut refert Glos., in cap. ult., d. 92, nihilominus oppositum est certum, ut omnes auctores statim citandi docent, et sufficienter probatur ex communi usu et consensu totius Ecclesiæ. Intelligitur autem haec obligatio per se, et seclusis legitimis impedimentis, seu excusationibus, de quibus infra. Et fortasse auctores, quos illa Glossa citat, non negabunt hanc obligationem, sed solum peculiare onus recitandi in choro, de quo ille textus loquitur, ut statim dicam; in illo autem sensu non errabant, ut supra visum est.

3. *Prima sententia quæ astruit teneri clericos ex jure divino ad recitandas horas canonicas.*

— Difficultas vero imprimis est, quo jure obligentur clerici ad horas canonicas recitandas. Quidam canonistæ indicant teneri ex jure divino; Abbas, cap. 1 de Celeb. Missar., num. 3, quatenus ait, Papam non posse dispensare cum clero ne officium recitet, licet possit dispensare ut mutet officium, *quia hoc*, inquit, *est de jure humano*; supponit ergo obligationem ipsam esse de jure divino. Idem tenet Turrecr., in cap. *Eleutherius*, d. 91, ad 5 q., ubi refert Guilliel. Laudunens., et Card. Zabarellam; idem Angel., verb. *Hora*, n. 6; et

Rosel., n. 13, qui omnes allegant illud Psal. 118: *Septies in die laudem dixi tibi*. Et in idem plane inclinat Navar., de Orat., c. 7, n. 2; et fundamentum ejus est, quia clericus sacris initiatu*s* jure naturali obligatur ad referendum Deo majores gratias, quam laicus. Itaque mens istorum auctorum potissimum fuisse videtur, jure divino connaturali tali statui teneri clericum in sacris ad peculiarem aliquem modum orandi plus quam laicum; hunc autem orandi modum determinatum fuisse ab Ecclesia ad horas canonicas: neque ab hac sententia abborret Sot., lib. 10 de Just., q. 5, art. 3, adducens illud Isa. 43: *Omnem illum qui invocat nomen meum, in laudem meam creavi illum*; nam clericus ex vi sui status ad laudes Dei deputatus est; et sumpsit ex D. Thom., Quodlib. 6, art. 8, magisque id declarat Sot., in solutione ad 3.

4. *Secunda et vera sententia, nullum dari tale jus divinum immediate obligans clericos ad officium divinum recitandum.* — *Probatur auctoritate.* — *Prima ratio.* — Simpliciter tamen loquendo, verius est nullum dari tale jus divinum immediate obligans clericos ad aliquod officium divinum recitandum. Ita tenuerunt Laurentius, et Joannes de Lignano, ut Panormitanus refert in Clem. 2, de Celebr. Missar., et Cardin., in Clem. 1, eod. tit.; Sylvest., verb. *Hora*, q. 4 et 8; Tabiena, n. 15; Armilla, n. 11; et sumitur ex Anton., 3 p., tit. 13, cap. 4; Paludano, in 4, dist. 5, q. 5; Majore, dist. 2. Ratio est, quia tale jus neque est positivum, ut omnes fatentur; quia neque scriptum invenitur, neque constat esse ab Apostolis traditum. Neque etiam hoc jus est naturale, neque connaturale ipsi ordini; quod patet primo, quia nullo discursu evidenti, neque ratione efficaci potest haec obligatio colligi ex solo charactere clericali, alias etiam minores ordines inducerent aliquam obligationem, supponendo illos imprimere characterem, ut est verior sententia. Item subdiaconatus non fuit semper ordo sacer; ergo illi secundum se non est connaturalis haec obligatio. Item, si haec obligatio sequitur ex vi sacri ordinis, quo sacerdator est ordo, deberet ex illo sequi major obligatio, seu ad majorem orationem; non autem ita est, neque enim diaconatus novam obligationem recitandi secum affert, et sic de presbyterio et episcopatu.

5. *Secunda ratio.* — Praeterea, dubitari non potest quin institutio canonicarum horarum ecclesiastica sit; ergo præceptum, de tali materia datum, ecclesiasticum etiam erit. Res-

CAP. XVI. DE OBLIGATIONE RECITANDI EX VI ORDINATIONIS.

349

pondebunt esse ecclesiasticum quoad determinationem; secundum se autem et in genere divinum. Sed contra: ergo saltem in illa determinatione certum est posse Papam dispensare, quod etiam auctores contrarie sententiae non negant. Ponamus ergo clericum aliquem dispensatum esse a Papa simpliciter in hac obligatione, quatenus ecclesiastica est, et relictum cum sola obligatione naturali, et inquiramus ad quid ille teneatur. Certe sine probabilitate dicitur teneri ad septies in die orandum; tum quia, licet David dixerit se ita fecisse, non explicuit nobis naturale jus, sed consuetudinem suam narravit, alias dicere quis posset etiam reges illa lege teneri; tum etiam quia probabile est non semper in Ecclesia fuisse morem septem horas recitandi, sed successu temporis crevisse, et consummatum fuisse per hanc constitutionem.

6. *Eadem ratio premitur.* — Secundo, dici non potest cum fundamento, hujusmodi clericum jure divino teneri ad recitandum aliquid quotidie, quia nulla certa ratione potest tanta determinatio fieri ex solo jure naturæ. Nam, licet fateamur hunc clericum specialius ad laudandum Deum obligari ratione sui statutus, tamen quod teneatur ex vi juris divini ad recitandum aliquid quotidie ex illa speciali obligatione, non video quali speciali ratione suaderi possit. Addo quod, licet abstrahamus a circumstantia temporis aut frequentiae, solumque dicamus hunc clericum ex vi juris divini teneri ad dicendum aliquod divinum officium, non satis intelligitur quo sensu dicitur, nec etiam quomodo ad proxim applicari possit, ablata obligatione juris ecclesiastici. Cur enim non satisfaciet ille clericus naturali obligationi, recitando aliquoties Orationem Dominicam, vel rosarium, aut aliiquid hujusmodi? Quod si dicatur haec comprehendendi sub nomine divini officii, interrogabo ulterius cur non satisfaciat, quamvis non recitet secundum aliquam formulam verborum præscriptam, sed tantum juxta devotionem suam pro Ecclesia et proximis deprecando? Quod si hoc etiam concedatur, et omnis oratio vocalis dicatur comprehendendi nomine divini officii late sumpti, prout ex naturali jure postulari potest, urgebo rursus, interrogando cur idem non satisfaceret, si mente tantum Deum sæpius laudaret et deprecaretur? Nam, seclusa injunctione et quasi delegatione Ecclesiæ, non tenetur in persona ejusdem Ecclesiæ orare, sed ad summum privata oratione magis Deum colere, et pro Ecclesia intercedere,

7. *Secunda assertio: ex jure divino clericos solum decet maxime horas recitare, ecclesiastico vero obligantur ex præcepto, non solum ad determinationem temporis et modi, sed ad substantiam ejus.* — Dico ergo ministerium hoc recitandi horas canonicas, habere quamdam magnam decentiam respectu talium clericorum ex divino jure, propriam tamen obligationem præcepti non solum quoad determinationem temporis att modi, sed etiam quoad substantiam ejus, ex ecclesiastico præcepto manare. Priorem partem suadent sufficienter priores auctores, quorum opinio fortasse in hoc sensu explicari potest; posteriorem vero partem probant omnia, quæ diximus. Dubitari autem solet an hoc præceptum in jure canonico habeatur expressum. Canonistæ affirmant, afferuntque tria decreta, c. *Presbyter*, d. 91, quod etiam habetur in c. 1 de Celebr. Miss., et c. *Si quis presbyter*, d. 92; sed imprimis hoc ultimum caput nihil probat de recitatione privata ex vi ordinationis, quia non solum dicit: *Si quis presbyter aut diaconus, sed addit, vel quilibet clericus*, sub qua voce etiam clericos minores comprehendit; non ergo loquitur de clero, ut clericus est, sed *ut ecclesiæ deputatus est*, ut statim addit. Unde non solum præcipit recitare, sed convenire ad Ecclesiam ad psalendi officium; loquitur ergo de obligatione ad chorum, quæ nascitur ex beneficio, non ex sola ordinatione.

8. *An sit de jure ecclesiastico expresso diaconi et subdiaconi obligatio ad horas canonicas.* — In aliis vero duobus decretis (quæ in re unum sunt), imprimis non est sermo de diacono et subdiacono, atque ita de illis non erit expressum præceptum in jure. Respondent Glosæ, Panor. et alii nomine presbyteri compreendi ibi diaconum et subdiaconum; nam interdum dicunt accipi in jure hoc mo-

do; nam in c. 2 de Cohab. cler. et mulier., qui de recitatione privata, nam apud Gratianum sic habetur: *Si quisquam sacerdotum, id est, presbyter, diaconus et subdiaconus, etc.* Verumtamen haec ipsa interpretatio ostendit non esse hoc praeceptum, quoad diaconum, et subdiaconum, satis in jure expressum, quia nullum jus est quod illam expositionem sequi nos cogat; imo neque in jure fundari potest, tum quia in dict. c. 2 non ponitur nomen *presbyteri*, sed *sacerdotis*, quod de se ampliorem significationem habet; dicitur enim sacerdos quasi dans sacra, vel faciens, quod cum aliqua proprietate convenit diacono et subdiacono, et aliquando specialius commendatur sacerdoti et diacono, excluso subdiacono, ut in c. *Unico*, d. 52, et interdum per antonomasiam tribuitur Episcopo, c. *Legimus*, d. 93; nomen autem presbyteri, licet ab estate sumptum sit, usu Scripturæ et Ecclesiæ impositum est ad significandum aliquid majus diacono, teste Hieronymo, Epist. 83 ad Evagrium, c. *Legimus*, d. 63; neque in jure canonico invenitur (quod sciām) in alia generali significatione. Adde necessarium fuisse, in d. c. 2 de Cohabit. cler., etc., addi expresse illam declarationem, ut lex illa, quæ penalis erat, posset ita extendi; at vero in d. c. *Presbyter*, non fit talis declaratio; et licet lex penalis non sit, tamen si in ea imponitur haec obligatio, onerosa est, et ita non esset extendenda. Eo vel maxime quod ex illo videtur colligi contraria restrictio, quatenus præcipit presbytero ut jejonus maneat tempore competenti, utique ut possit, si necesse sit, sacrificium facere.

9. *Tertia assertio: de diacono et subdiacono nullum est præceptum in jure expressum, sed consuetudine extensum.* — Quapropter de diacono et subdiacono, alii fatentur non esse hoc præceptum in jure expressum, sed consuetudine extensum esse, vel ita declaratum. Tinet Navar., de Orat., c. 7, n. 2, quem sequitur Azor, tom. 1, lib. 1, c. 5, estque probabilis opinio, nam immemoralis consuetudo ad hoc præceptum inducendum sufficit; quod autem sit talis consuetudo, dubitari non potest. Imo de presbytero posset quispam dubitare, quia illud caput non videtur satis expresse loqui de presbytero ratione solius ordinis, nam loquitur de presbytero parochiali alicujus ecclesiae: ideo enim illi præcipit ut curet officium canonicum in ecclesia compleri, per se, vel per scholares, et ut jejonus eat ad opus rurale, ut postea, si opus sit, aliis obligationibus satisfaciat. Deinde non videtur lo-

qui de recitatione privata, nam apud Gratianum sic habetur: *Presbyter mane matutinali officio expleto, pensum servitutis suæ canendo Primam, Tertiam, Sextam, Nonam persolvat;* canere autem non est private recitare; nihilominus probabilius est, in illis primis verbis sermonem esse de recitatione privata, quia ibi datur facultas anticipandi horas diurnas tanto tempore, ut non videatur verisimile dari pro publica recitatione, sed pro privata. Unde in c. 1 de Celeb. Miss. omittitur verbum *canendo*, et additur Vespera, inter eas horas, quæ summo mane anticipari possunt, quæ hora in alio textu omissa est; non est autem verisimile Vesperam tam mature dici posse in choro, præsertim quia statim subjungit, ut postea horis competentibus publice dicatur officium; ergo prius de recitatione privata sermo fuerat. Manifeste ergo supponitur in illo textu teneri presbyterum ad solvendum pensum horarum canoniarum, per se privatim solvendum, etiam anticipando tempus, si necessitas urgeat, licet per alios horæ sint in choro publice dicendæ. Atque ita etiam constat haberri ibi rationem hujus obligationis ex vi presbyterii, et non tamen ratione officii, seu beneficii; verum est tantum ibi non conditum jus, sed potius supponi ex traditione et consuetudine antiqua. Et hoc modo meminit hujus obligationis, et de omnibus clericis in sacris constitutis, Conc. Bas., sess. 21, sub titulo: *Qualiter extra chorum horæ canonicae dicendæ sint*, dicens: *Quoscumque alibi beneficiatos, seu in sacris constitutos, cum ad horas canonicas teneantur, admonet hæc S. Symodus, etc.*

10. *Quarta assertio: clerici in minoribus non tenentur ad horas canonicas dicendas.* — Secundo dicendum de clericis in minoribus constitutis, de quibus communis resolutio est, non teneri ad horas canonicas dicendas. Ita docent Sot., lib. 5 de Just., q. 5, art. 3; Med., tract. de Orat., q. 7; Ledes., in 4, p. 2, q. 16, art. 4, dub. 6; Navar., de Orat., c. 7, n. 12 et 13; Turrec., in princ. d. 91, q. 3; et Archid., in cap. *Si quis presbyter*, d. 92; Palud., in 4, d. 9, q. 5. Et ratio a priori est, quia isti non tenentur jure divino, neque ecclesiastico scripto, neque consuetudine; ergo nullo titulo tenentur. Prima pars antecedentis a fortiori probatur ex dictis de clericis in sacris; nam illorum ordinatio magis sacra est; si ergo jure naturali non sequitur ad illam talis obligatio, multo minus sequetur ex inferioribus ordinibus; et hæc ratio probat de

jure canonico scripto, suppositis quæ diximus de diacono et subdiacono. De consuetudine vero statim dicemus.

11. *Refutantur canonistæ dum asserunt hanc obligationem de jure dirino.* — Oportet enim advertere aliquos canonistas consequenter sentire teneri hos clericos ex jure divino ad officium divinum recitandum. Indicat Glos., in d. c. *Si quis presbyter*, dicens, *quemlibet clericum teneri ad hoc*; et Innoc., in c. 1 de Celeb. Miss., dicens: *Quilibet clericus etiam in non sacris constitutus omni die debet officia divina, vel dicere, vel audire.* Ubi etiam Panor., n. 6, ait ex vi juris divini, imo et humani, teneri hos clericos ad dicendum officium, quia etiam per ordines minores assumitur quis in sortem Domini, et transfert se in Deum et Ecclesiam, c. *Clericus*, c. *Cui portio*, 12, q. 1, et nihilominus subjungit, contrarium habere generalem consuetudinem, *quaे (inquit) ut credo, non dicentes excusat.* In quo certe non sibi constat, nam si consuetudo est contra jus divinum, quomodo excusat? Præsertim quia oporteret tale jus naturale esse. Præterea hæc consuetudo neque contra jus humanum esse potest. Aut enim hoc jus est scriptum, et hoc non, quia nullibi invenitur; aut est jus introductum consuetudine, et ita est repugnantia, si intelligentur consuetudines esse simul. Si autem supponatur consuetudinem aliquando fuisse, nunc vero esse per contrarium consuetudinem ablatam, id certe parum ad causam refert, et illud de antiquiori consuetudine sine fundamento et probatione asseritur.

12. *Probatur assertio, et iura supra positæ explinantur.* — Opinio ergo illa de jure divino vel humano scripto improbabilis est, quia nullum prorsus habet fundamentum. Unde cum constet consuetudinem non obligare hos clericos, aperte etiam convincitur esse improbabile hoc onus illis imponere. Et fortasse Glossa illa non loquitur de quolibet clero in minoribus, sed solum intendit quemlibet teneri, etsi non sit alicui ecclesiæ deputatus; intelligere autem deberet tunc teneri, quando sufficienter ordinatus est. Innocentius autem cum loquatur sub disjunctione *dicere vel audire*, non potest loqui de hac obligatione; nescio tamen ubi aliam invenerit, nisi fortasse per verbum *debet*, non obligationem, sed decentiam quamdam indicare voluerit. Melius Hostiensis ibi pro regula statuit, hos clericos minores non teneri, nisi beneficium ecclesiasticum habeant: et eamdem tradit Ar-

chid., in d. cap. *Si quis presbyter*, illamque esse communiter receptam dixit Panormitanus supra. Denique Concilium Basil. supra illam amplexum est, quia solum beneficiatos aut clericos in sacris nominat, loquitur autem de secularibus clericis.

13. Objici vero potest cap. *Dolentes*, de Celeb. Miss. ibi: *Non solum quidam minores clerici*, etc. Verumtamen particula *minores* non sumitur ibi absolute, ut sic dicam, sed comparative ad Prælatos, et ita comprehendit etiam clericos in sacris. Qui sensus patet ex verbis, *Dolentes referimus, quod non solum quidam minores clerici, verum etiam aliqui ecclesiarum Prælati*, etc. Præceptum ergo, quod in fine illius textus ponitur, dicens officium divinum, non datur ibi de exercitio actus, ut sic dicam, sed de modo seu specificatione, id est, ut studiose et devote dicatur, ut supra circa chorum explicatum est, et infra applicabitur ad recitationem privatam. Nulli ergo clero imponitur ibi obligatio, qui antea illam non haberet; unde si velimus particulam illam, *minores*, extendere etiam ad illos clericos qui in sacris non sunt, intelligi debet de illis qui, ratione beneficii, poterant esse obligati, si cut etiam intelligitur d. c. *Si quis presbyter*, dum addit, *vel quilibet clericus*, nam statim etiam addit limitationem, *ecclesiae deputatus*, ut supra explicuimus circa recitationem in choro, de qua ibi sermo est.

14. *Clerici in minoribus non tenentur ex præcepto ad dicendum quidquam, et opposita sententia rejicitur.* — Quæreri autem circa hos clericos solet, esto non teneantur ad dicendas horas canonicas, teneanturne aliquid aliud ex præcepto recitare. Quidam dicunt teneri ex vi juris divini, licet quid orandum sit, prudenti eorum arbitrio relinquant. Fundant autem obligationem, vel in debito divini cultus, cui sunt specialiter destinati, vel in gratitudine ad Ecclesiam, quæ ministros suos illos constituit. Tenant a fortiori Canonistæ supra citati; et inclinat Paludanus dicens, quia divino cultui ascribuntur, ad aliquid amplius teneri, quam laicos; et quia gaudent privilegio clericali, teneri ad recompensandum aliquo servitio; idem habet Sylvester supra. Sed hoc rejiciunt Sot. et Med. supra, et merito, quia obligatio naturalis juris imponenda non est sine cogente ratione; illa vero nulla est, nam communiter ministrando in suis muneribus poterunt se ostendere et cultores Dei speciali modo, et gratos Ecclesiæ, et multis aliis modis potest

cultus exhiberi, et gratitudo ostendi, quando ejus occasio occurrit. Denique si isti clerci minores beneficium habeant, ratione illius tenentur ad horas canonicas, ut infra dicimus; si vero beneficium non habent, et actu inserviunt Ecclesiae in propriis muneribus, necessario habent adjunctum aliquem proprium cultum Dei, et assistere debent aliquibus divinis officiis: ergo non est, ex natura rei, unde obligentur ad specialem precatiōnem. Si vero sint omnino remoti a ministeriis Ecclesiae, et tanquam laici se gerant, jam non sunt proxime divino cultui dicati, et ideo pro tunc ad nihil speciale obligantur. Unde tunc fori privilegio non gaudent, juxta Trid., sess. 22, cap. 6, de Reform.

45. *Nec tenentur ad officium B. Virginis, nec ad Psalmos pœnitentiae, vel graduales, nec sub hac obligatione eos potest Episcopus ordinare.* — Alii dicunt hos clercos ex consuetudine teneri ad dicendum parvum officium Virginis, vel septem Psalmos pœnitentiales, vel quindecim graduales, si tantum sit clericus primæ tonsuræ. Ita refert Paludanus supra, dicit tamen illud non esse authenticum. Soto etiam simpliciter negat esse tamē consuetudinem vel obligationem, imo negat Episcopum posse illam imponere. Non tamen negat Soto (ut aliqui ei imponere videntur) quin possit talis consuetudo introduci; cur enim non posset, cum actio sit honesta, et non nimis gravis, neque illi statu dissentanea? Atque ita docent Med., Ledes. et alii. Imo Navar. dubitat an alicubi sit talis consuetudo; fatetur tamen generaliter et ordinarie non esse; fatetur etiam cum Soto, non posse Episcopum sua auctoritate hujusmodi clercos jam ordinatos obligare ad illas preces recitandas, posse tamen eos non ordinare, nisi prius tamē obligationem acceptent, ad quam postea tenebuntur ratione pacti. Mihi tamen non videtur justa conditio, neque posse Episcopum sua auctoritate adjungere hoc perpetuum onus suæ ordinationi, sed hoc pertinere ad Pontificem, quia est nimis gravis conditio. Secus vero esset, si tantum præcipiteret vel quater hæc recitare, vel aliud simile, quod moderatum sit, et ab illa actione non alienum. Ubi autem fuerit consuetudine introducta talis obligatio, poterit Episcopus ad illius observationem cogere; nam hoc ad illius munus spectat.

CAPUT XVII.

AN RELIGIOSI PROFESSIONI TENEANTUR HORAS CANONICAS RECITARE, ETIAMSI IN SACRIS ORDINATI NON SINT?

1. *Supponitur primo ex vi religiosæ professionis non sequi ex natura rei obligationem dicendi horas canonicas.* — Primo suppono ex vi religiosæ professionis in genere non sequi ex natura rei, vel divino jure, obligationem dicendi horas canonicas, etiam supposita earum institutione in Ecclesia. Hoc certum est, quia professio religiosa per se, et ex necessitate, non ordinatur ad hoc ministerium, sed ad perfectionem, quæ sine hoc medio potest per alia comparari. Item quia professio tantum obligat ad tria vota juxta regulam, fieri autem potest ut hoc medium non contineatur in regulâ. Neque invenitur aliqua lex ecclesiastica quæ ad hoc obliget omnes religiosos, vel omnes religiones. Imo neque est universalis consuetudo, nam quædam sunt non deputatae ad chorum, quæ non assumunt hanc peculiarem obligationem, quia vel sunt religiones laicorum, tantum ad corporalia opera misericordiae deputatae, ut sunt aliqui hospitalarii; vel sunt religiones militares, quæ, ut tales sunt (id est, quoad milites), non inducunt hanc obligationem, quia non profitentur ad chorum, sed ad militiam, ut bene Navar., d. cap. 7, n. 21; unde solent per suas constitutiones ad quasdam orationes obligari, cuius obligationis modus erit juxta modum regulæ. Item sunt religiones clericorum ad alias spirituales actiones, et studia, vel contemplationem extra chorum ordinatæ, quæ illud peculiare onus non assumunt, donec religiosi sint in sacris ordinati; de his ergo religiosi non est disputatio, quia certum est eos non teneri, ut a fortiori ex dicendis patebit.

2. *Prima assertio: in religionibus que ex vi sui status chorum profitentur, nec noviti, nec laici obligantur ad officium recitandum.* — Questio ergo est de religionibus, quæ ex vi sui status chorum profitentur, et ad illum in communi obligantur, ut in superioribus declaratum est. Inquirimus autem an religiosus non ordinatus in sacris, qui in choro non recitavit, teneatur private has horas canonicas dicere. Et de his est communis et recepta sententia affirmans eos teneri. Ita docent auctores citati in cap. præced. Non comprehenduntur novitii sub hac lege, quia revera reli-

giosi non sunt, neque in onerosis sub illa voce comprehenduntur. Et quod caput est, nulla est lex vel consuetudo quæ illos obliget; et ita sentiunt citati Doctores, excepto Paludano, quia gaudent, inquit, privilegio clericorum, et aliquibus privilegiis religiosorum, et ex eorum redditibus vel eleemosynis vivunt. Sed hæc nimis remota sunt ad inferendam illam obligationem; sufficit enim ad illos effectus, quod sint in via ad professionem, et quod voluntarie subjiciantur ordini, et actionibus religionis sub disciplina religiosa. Deinde non comprehenduntur sub ea regula religiosi talium religionum, qui laici, seu conversi dicuntur, etiamsi professionem solemnem faciant, quod omnes fatentur; quia isti non sunt ad chorum deputati. Paludanus autem, Anton. et alii, quos Sylvester sequitur, q. 2, dicunt hos teneri ad recitandum aliquid loco horarum canoniarum, quia aluntur eleemosynis laicorum, quibus aliquo modo recompensare tenentur. Verumtamen si intelligent teneri ex regulâ, erit verum juxta modum et exigentiam regulæ; unde si regulâ alias non obligat ad culpam, neque in hoc obligabit, nisi specialiter id exprimat, ut per se constat. Si vero intelligent teneri ex jure communi, vel ex consuetudine, id non admittimus, quia jus nullum invenitur, nec de consuetudine constat, imo contrarium testantur communiter Doctores, Sylvest., Anton., Soto supra, et Navar., cap. 7, ubi, num. 21, idem affirmat de monialibus conversis; nam de monialibus professis ad chorum, idem quod de monachis similiter professis affirmandum est, ut etiam docet Turrecr., dicta d. 91, in principio art. 10; et moderni communiter sequuntur.

3. *Prima sententia, astruens religiosos professos obligari ad horas dicendas ex divino jure naturali pertinente ad divinum cultum, proponit et impugnat.* — Difficultas ergo semper est, quo jure vel ratione obligentur isti religiosi professi ad horas dicendas. Quidam dicunt obligari ex divino jure naturali pertinente ad divinum cultum, et religionem, quia sunt ad hunc cultum peculiariter dicati per professionem. Sed hoc fundamentum insufficientis est, quia cultus Dei latissime patet, et multis aliis modis potest exhiberi. Et potissimum, quia licet religiosus profiteatur vivere secundum regulam, non tamen imponit sibi necessariam obligationem ad determinatas actiones cultus divini, nisi quatenus illas expresse vovet, vel per regulam stricte præci-

piuntur, vel per Prælatum; hæc autem actio recitandi, neque expresse vovetur, neque in regula specialiter præcipitur, ut supponimus, nee etiam præceptum Prælati nunc consideratur; agimus enim de permanente et legali obligatione; ergo.

4. *Secunda sententia, hanc obligationem esse ex naturali lege justitiae respectu christiani populi, item impugnat.* — *Impugnatur secundo.* — Alii dicunt hanc obligationem esse ex naturali lege justitiae, respectu christiani populi. Nam hi religiosi, qui in ordine ad chorum professionem emittunt, ad hoc instituuntur ab Ecclesia et approbantur, ut sint ministri ejus ad orandum suo nomine pro ipsa, et propter hanc causam aluntur a christiano populo. Ita fere Navar., d. c. 7, § 4, ex D. Anton., d. c. 4, § 1; et Palud., ubi supra. Sed hæc origo hujus obligationis fere est tam incerta, sicut præcedens, quia religiosi non aluntur a populo propter hanc vel illam determinatam actionem vitæ religiosæ, sed simpliciter ut in tali statu perfectionis vivant; inde autem non obligantur rigorose et ex præcepto ad alias actiones sua professionis in particulari; ergo neque ad istam. Item non aluntur quasi ex pacto justitiae, et per modum stipendi, sed vel per modum eleemosynæ, vel absolutæ donationis, nisi forte quando in ipsa donatione vel fundatione peculiaris conditio, vel actio in pactum deducitur; nunquam autem solet recitatio horarum canoniarum hoc modo deduci in pactum. Præterea, Ecclesia approbans instituta religionis, per hoc non imponit ei speciale obligationem ad hoc ministerium, potius quam ad alias actiones religiosas, sed tantum approbat vel acceptat voluntariam obligationem, quam ipsi in sua professione assumunt; si ergo in illa voluntaria obligatione non includitur hæc de recitandis horis, profecto nec per institutionem Ecclesiae imponitur. Denique, admisso illo fundamento, ad summum concluderetur esse in corpore religionis, seu in conventibus singulis, obligationem ad dicendas horas in choro, quam supra explicavimus, non vero quod hæc obligatio descendat ad singulos qui choro non adsunt, maxime quando legitime excusantur, vel dispensantur quoad chorum.

5. *Ex dictis consurgit objectio.* — *Occurritur objectioni.* — Dicit aliquis, ex hac obligatione ad chorum, quæ est in hoc conventu, vel corpore religioso, derivari ad singulos absentes obligationem privatim recitandi,

quia illa obligatio communis non potest executioni mandari, nisi per singulos, et ideo in his qui absunt, quasi commutatur recitatio chori in privatam, et veluti sub hoc onere excusantur. Sed contra, nam potius hinc augetur difficultas, quia diximus supra, quod licet conventus teneatur ad chorum, singuli non obligantur ex vi precepti, sed ex communi obligatione regulæ, aut ordinis religiosi, nisi in easu, quod per Praelatum major obligatio aliquibus imponatur; ergo ex illa obligatione non potest obligatio precepti de recitatione privata descendere ad singulos absentes a choro, nec ad illos qui in choro sine ulla attentione recitarunt. Unde illa commutatio, præterquam quod sine probatione asseritur, et ideo incerta est, nihilominus licet admittatur, non inducet obligationem ex precepto, sed ad summum ex regula, quia subrogatum sapit naturam ejus, cuius loco subrogatur.

6. *Secunda assertio: obligatio religiosorum professorum ad recitandum officium divinum fundatur in consuetudine praescripta.* — Addendum ergo necessario est, hanc obligationem fundari in consuetudine praescripta, ut docuit Cajetan., verb. *Horæ Canoniceæ*; Medin., in sua Instructione, c. 14; Sot. et alii communiter. Estque hoc sufficiens fundamen-tum, quia de consuetudine fere omnes testantur, et materia gravis est, et ex modo consuetudinis constat esse acceptatam ut necessariam ad implendum debitum in illo statu. Ita fere Sylvest., verb. *Hora*, quæst. 2, et ibi alii Summistæ; Navar., d. cap. de Orat.; Durand., lib. 3 de Ritib., cap. 22, num. 5; Panor. et alii Canonistæ, in c. *Licet*, de Voto, et in c. 1 de Celebr. Missar., et in Clem. 1, eod., et in cap. ult., d. 92; ac denique Palud., Anton., et alii supra citati in obligatione asserenda convenient, saltem ex fundamento consuetudinis, licet in aliis non consentiant. Solum invenio Aragon., in 2. 2, q. 83, a. 11, dub. 4, qui indicat hanc obligationem non esse tam rigorosam, sicut in clericis in sacris; unde ait non peccare mortaliter monachum professum ad chorum, semel aut iterum divinum officium omittendo; et refert Medinam, in Cod. de Orat., q. 7, absolute dicentem monachos non teneri. At ille solum addit non teneri ex vi professionis, sed vel ratione regulæ, si hoc præcipiat, vel ratione consuetudinis, *si in religione talis sit*; in quo ultimo verbo videtur de consuetudine dubitare. De qua (quod mirum est) expressius dubitat Cajetanus dicens: *De qua nihil*

scio, quem sequitur Armil., n. 4; sed in rem gravi non videtur futum hanc licentiam dare religiosis, et januam aperire, ut excusationes chori querant, et simul officia omittant contra communem consuetudinem valde pertinentem ad munus talium religionum. Et præterea, quia vel consuetudo talis est, ut æquivaleat precepto recitandi horas canonicas, vel non est hujusmodi: inter hæc enim medium non potest reperiri. Si autem primum affirmetur, sequitur peccare mortaliter monachum professum, qui semel officium totum omittit, vel notabilem partem ejus, quia illa est materia gravis, ut omnes fatentur respectu clerici in sacris, et infra dicemus. Nec potest intelligi quod respectu unius sit grayis, et non respectu alterius, cum preceptum ejusdem virtutis et rationis sit, et consuetudine sit etiam introductum in clericis in sacris, saltem infra presbyteros. Si autem illa religiosorum consuetudo nondum preceptum induxit, profecto non peccabit mortaliter talis religiosus, etiamsi crebro et longo tempore officium negligenter omittat, quia non agit contra preceptum. At tunc excusare illum non audet ipse Aragonius, quia judicio et consensu bonorum et sapientum virorum non excusatur, ut recte dicit; ergo oportet ut fateantur hac consuetudine esse introductum preceptum obligans religiosos ad recitandas horas canonicas; ergo illud preceptum obligat eos ad recitandas illas quotidie; tum quia per talem consuetudinem introductum est; tum etiam quia est introductum ad instar precepti clericorum; tum etiam quia non potest moraliter aliud tempus, neque alia frequentia recitandi ex vi illius precepti determinari; ergo inducit hæc lex aequalē obligationem in monachis professis, et in clericis in sacris.

7. *Objectio.* — *Solutio, religiosum translatum ad fratres laicos, non teneri recitare officium divinum.* — Sed objicit Aragon., quia si Monachus professus ad chorum, transferatur ad statum conversorum, seu fratum laicorum, eo ipso non tenetur recitare horas canonicas; ergo signum est neque antea fuisse obligatum. Probatur consequentia, quia sola prælati voluntas est sufficiens ad faciendam illam mutationem; non esset autem sufficiens ad tollendam obligationem precepti. Respondeatur negando consequentiam, quia, licet prælatus non posset auferre obligationem, manente fundamento ejus, tamen, si posset auferre fundatum, ablato illo auferret etiam

obligationem. Sicut si clericus in minoribus triremes damnatus, si potest. — Et hinc a fortiori sequitur hujusmodi religiosum, si fugitus sit, non liberari ad hoc onere propter fugam, quamdiu extra monasterium vivit, quia non debet commodum ex sua iniuitate reportare, et quia semper retinet fundamentum obligationis, et de se obligatus est ad servandam consuetudinem talium religiosorum, quam potest observare etiam extra claustra, ut bene notavit Navar., d. cap. 7, num. 19 et 20, qui addit, idem judicandum esse de religioso per sententiam ejecto. Et merito (quicquid dicat Sot., dict. artic. 3), quia eadem ratio obligationis in eo manet, etiamsi sit ad triremes damnatus; semper enim manet religiosus talis status; et ideo licet pro tunc sit impeditus ab usu chori, tenetur recitare, si commode potest. Sed de hoc punto late et ex professo dicemus, t. 4 de Relig., tr. 8.

CAPUT XVIII.

UTRUM CLERICI BENEFICIUM HABENTES TENEANTUR AD HORAS CANONICAS RECITANDAS.

1. *Beneficium ecclesiasticum secum afferit obligationem recitandi horas canonicas, licet nullus alius titulus intercedat.* — Generalis regula est, beneficium ecclesiasticum secum afferre hanc obligationem, etiamsi persona, quæ illud habet, religiosa non sit, neque ordinata in sacris. Ita docent omnes. Soletque probari primo ex c. *Si quis presbyter*, d. 92, ibi: *Vel quilibet clericus ecclesiae deputatus*. Illud enim decretum licet non sit Martini Papæ, ut a Gratiano inscribitur, sed ex collectis a Martino, Bracharensi Episcopo, ubi est LXIII, creditur sumptum ex Conc. Tolet. I, cap. 5. Verum est tamen in illo Concilio non dici: *Si ad quotidianum psallendi officium matutinis, vel vespertinis horis ad ecclesiam non convenerit, etc., sed: Ad ecclesiam ad sacrificium quotidianum non accesserit, etc.* Ubi in rigore de solo sacrificio Missæ videtur esse sermo: in alio vero decreto extensem est vel declaratum, etiam de sacrificio laudis, quod per horas canonicas Deo offertur. A quo autem vel qua auctoritate illa declaratio et verborum mutatio facta sit, mihi non constat; utecumque tamen sit, decretum illud, prout apud Gratianum habetur, pro lege ab omnibus suscipitur. Adhuc tamen responderi potest, ibi esse sermonem de obligatione assistendi, vel canendi in choro. Sed ex una altera illata est; nam si in choro non impletur, saltem privatim idem officium dicendum est.

9. *Multo magis obligatur apostata, et ad*